

Nieuwsbrief

Havenlaan 88 bus 73 - 1000 Brussel

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

NIEUWSBRIEF@INBO.BE / WWW.INBO.BE

November 2019

Een woelig jaar voor bomen... ook in het bosvitaliteitsmeetnet (NB 11-19)

Extreme weersomstandigheden hebben een negatieve invloed op bomen en bossen. De droge en warme zomers van de afgelopen jaren kwamen geregeld in de pers. Bomen verzwakten of stierven af, jonge aanplantingen hadden het extra moeilijk. Na de droogte van 2018 volgden hier en daar opvallende schorskeveraantastingen, met sterfte van (naald-)bomen tot gevolg.

Hevige stormen veroorzaakten dit jaar aanzienlijke schade, onder meer op 10 maart en 4 juni. Tijdens de jaarlijkse kroonbeoordelingen stelden we vast dat 44% van de bezochte bospercelen door storm getroffen was. Bomen waarvan meer dan 50% van de kroon afgebroken is, worden bij internationale afspraak niet meer in de bosvitaliteitsinventaris opgenomen. In 15% van de proefvlakken werden bomen uit de jaarlijkse steekproef geweerd. Het aandeel steekproefbomen dat op die manier uit de inventaris verdween, bedroeg in 2019 1,6%, wat zelden voorkomt.

De schade werd in alle Vlaamse provincies vastgesteld. Zowel naaldbomen als loofbomen waaiden om (windval), kraakten af (stambreuk) of verloren een groot deel van hun kroon (kroonbreuk). Tijdens de wintermaanden zijn naaldbomen gevoeliger voor storm omdat ze hun naalden behouden en dus meer wind vangen. De storm van 10 maart 2019 was echter zo hevig dat zowel loofbomen als naaldbomen omwaaiden of afkraakten, zowel binnen als buiten de bossen.

[Geert Sioen](#)

[>> Project Bosvitaliteitsmeetnet](#)

[>> Internationaal programma bossenmonitoring ICP Forests](#)

Samen in de strijd tegen de Aziatische hoornaar (NB 11-19)

De [Aziatische hoornaar](#) veroverd België en dat zien imkers niet graag gebeuren. Bij onze zuiderburen richt deze invasieve wesp een slachting aan onder de honingbijen. Willen we dit in Vlaanderen vermijden, dan zijn realistische beheermaatregelen nodig. Deze exoot uitroeien is immers moeilijk haalbaar. Op initiatief van ANB maakt het expertisebureau Landmax een beheerregeling op, begeleid door een stuurgroep met vertegenwoordigers van het INBO, de brandweer, het Departement Landbouw en Visserij, het Nationaal Wetenschappelijk Secretariaat voor Invasieve uitheemse soorten, het ILVO, Natuurpunt en vertegenwoordigers van de Vlaamse imkerij.

Wat is de beheerdoelstelling voor Vlaanderen? Welke gebieden zijn bijzonder kwetsbaar? Wie voert bestrijding uit? Hoe wordt de surveillance verder georganiseerd? Hoe zal het beheer op lange termijn bekostigd worden? Vragen waar de beheerregeling een antwoord op moet bieden.

Nestverdelging is de bestrijdingsmethode bij uitstek, maar het nest opsporen blijft een knelpunt. De afgelopen twee jaar werd dankzij het [Vespa-Watch project](#) heel wat praktische ervaring opgedaan in surveillance en bestrijding. Imkers, natuurliefhebbers en burgers vonden intussen de weg naar [vespawatch.be](#), en dankzij hun vele meldingen is de soort goed in kaart gebracht. Sporadisch leidt een gesignaleerde hoornaar naar het nest, maar veel nesten blijven onder de radar. Hulpmiddelen bij het nesten zoeken, zoals [telemetrie](#) of "[Trojaans-paard-bestrijding](#)", zijn op dit moment nog toekomstmuziek. Een beheerregeling die open staat voor deze nieuwe strategieën is onontbeerlijk om aan effectief populatiebeheer te doen.

[Karel Schoonvaere](#), Tim Adriaens

Speuren naar muskus- en beverratten (NB 11-19)

De muskusrat is in Vlaanderen al enkele jaren op zijn retour, maar we blijven een belangrijke instroom zien van dieren aan de grenzen met Wallonië, Frankrijk en Nederland. Ook de beverrat, een andere invasieve exoot, komt vanuit Nederland Vlaanderen binnen.

Omdat één koppel muskusratten op een jaar tijd al voor een twintigtal nakomelingen kan zorgen, is het belangrijk om de dieren die vanuit andere regio's binnen komen, tijdig op te sporen. Daarom start het INBO in samenwerking met de Vlaamse Milieumaatschappij, de Unie van Waterschappen, het Waterschap Rivierenland, de Universiteit Amsterdam, het Duitse Institute for Terrestrial and Aquatic Wildlife Research en de Landwirtschaftskammer Niedersachsen, een Europees project om hiervoor innovatieve oplossingen uit te werken.

We gaan op zoek naar methoden om snel de aanwezigheid van muskusratten te detecteren, zoals eDNA en slimme wildcamera's. Door alle vangsten en waarnemingen te registreren in één databank, vergemakkelijken we samenwerking over de grenzen heen. Van die databank wordt een online tool gemaakt die aan rattenvangers toont hoeveel ratten er in hun omgeving waargenomen of door andere instanties gevangen zijn.

Dit alles zorgt ervoor dat we efficiënter de muskus- en beverrat kunnen bestrijden in Vlaanderen.

[Emma Cartuyvels](#)

MICA ontvangt fondsen van het LIFE Programma van de Europese Unie.

Klimaatadaptatieplan voor de estuariene natuur in de Zeeschelde (NB 11-19)

De klimaatverandering stelt het aanpassingsvermogen van de Zeeschelde op de proef. Temperatuurstijging, zeespiegelstijging en veranderende neerslagpatronen hebben een grote impact op het estuariene ecosysteem.

We verwachten door de stijgende zeespiegel hogere waterstanden en toenemende stroomsnelheden. Dijken dicht tegen de rivier verhinderen dat de rivier zijdelings kan uitbreiden, zodat oevers steiler worden en habitats smaller en meer gefragmenteerd. Dit vermindert de oppervlakte kwaliteitsvolle habitats en daardoor de biodiversiteit. Uiteindelijk neemt ook het reinigend vermogen van de riviernatuur af. Het systeem dreigt ook vatbaarder te worden voor invasieve exoten en warmteminnende pathogenen.

De dringende vraag stelt zich hoe we deze natuur het best beschermen in het licht van toekomstige veranderingen. Een klimaatgevoeligheidsanalyse toont aan dat niet elk deel van het Zeeschelde-estuarium even gevoelig is voor de effecten van klimaatverandering. Het meest gevoelig zijn zones met de kleinste natuurarealen, met smalle, steile oeverzones die sterk gefragmenteerd zijn en blootgesteld zijn aan verstoring door bijvoorbeeld recreatie, stroomsnelheden en golfwerking door scheepvaart. Omwille van deze ruimtelijke verschillen stellen we een beheeraanpak op maat voor en stellen we maatregelen voor om het ecosysteem maximaal voor te bereiden op de toekomst.

De studie is geen eindpunt, maar eerder een aanzet naar een weloverwogen instrument op maat. Dit moet toelaten om als respons op de klimaatverandering een wetenschappelijke onderbouwing te maken voor een prioritering in de beleidskeuzes. Het voornaamste doel is het maximaal verbeteren en behouden van het ecosysteemfunctioneren in het Zeeschelde-estuarium, met ruimte voor habitats en soorten.

[Gunther Van Ryckegem](#)

Meer lezen: [Van Ryckegem G. \(2019\). Klimaatadaptatieplan voor de estuariene natuur in de Zeeschelde. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 \(40\). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: \[doi.org/10.21436/inbor.16943295\]\(https://doi.org/10.21436/inbor.16943295\)](#)

Deze studie kadert in het door Europa gefinancierde LIFE-project SPARC (Space for Adapting the River Scheldt to Climate change, 2017-2022)

Indicator in de kijker: Wintervogelpopulaties van internationaal belang (Zeeschelde) (NB 11-19)

In verhouding tot de Europese populatie is voor de overwinterende watervogels het internationaal belang van de Zeeschelde sinds 2007 gestaag verminderd. Van pijlstaart, tafeleend, wilde eend en wintertaling overwintert nu minder dan 1% van de geschatte Europese populatie in de Zeeschelde. In de winter van 2015-2016 dook voor het eerst ook het aandeel van de krakeend onder de 1%. Deze afname in de Zeeschelde is tegengesteld aan de toenemende trend voor deze soort in Vlaanderen. De laatste drie winters is er wel een lichte toename van de overwinterende aantallen krakeend. Dit is mogelijk een gevolg van uitwisseling met de Scheldevallei waar ook hogere aantallen waargenomen worden.

De dalende trend in de Zeeschelde heeft waarschijnlijk te maken met een verminderd voedselaanbod van bodemdieren. Door een verbeterde waterzuivering is er een verminderde aanvoer van organisch materiaal. Vermoedelijk nam ook de concurrentie om voedsel toe door een toegenomen vispopulatie - vooral sinds 2007.

[Lieve Vriens](#)

Advies in de kijker: meeuwen in Den Haag (NB 11-19)

Net zoals in een aantal van onze kustgemeenten, ziet ook Den Haag (Nederland) een forse toename van het aantal dakbroedende meeuwen. Het gaat voornamelijk om kleine mantelmeeuw. Daarnaast heeft Den Haag ook te maken met een groot aantal foeragerende meeuwen die in het Rotterdamse havengebied broeden.

Door de voortschrijdende exploitatie van het havengebied van Rotterdam komen meeuwenkolonies onder druk te staan. In het kader van overlastbestrijding worden in het havengebied eieren van kleine mantelmeeuwen en zilvermeeuwen behandeld met maïsolie.

De vraag stelt zich of de toename van het aantal dakbroedende meeuwen in Den Haag en Rotterdam te wijten is aan het consequent jaarlijks behandelen van nesten in het havengebied.

Die toename zal slechts deels in verband staan met het behandelen van eieren en de verstoring van bestaande broedgebieden in het Rotterdamse havengebied. Gelijktijdig zijn er in de ruime omgeving veel kolonies van grondbroedende meeuwen onder druk komen te staan door habitatverlies en een toegenomen predatiedruk. Daardoor hebben ook vanuit de Nederlandse provincie Zeeland, maar ook vanuit België, Noord-Frankrijk en het zuiden van Engeland, zeer waarschijnlijk verplaatsingen naar Haagse en Rotterdamse daken plaatsgevonden. Ook ongedwongen verplaatsingen en nieuwe aanwas zullen hiertoe bijgedragen hebben.

Het broeden op daken is een redelijk recent fenomeen dat niet alleen in Rotterdam en Den Haag, maar ook in Vlaanderen en de omringende landen een hoge vlucht heeft genomen.

[Niko Boone](#)